

УДК 37.022

ЕКСПЕРТИЗА ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА З ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Марфинець Надія Василівна
Опачко Магдаліна Василівна
м. Ужгород

Експертна оцінка електронного посібника з літературного краєзнавства ґрунтується на критеріях, що відображають вимоги до створення електронних навчальних видань. У статті здійснюється аналіз критеріальної оцінки навчальних видань (друкованих і електронних). В якості критеріїв експертної оцінки обираються комплексні, які відображають структурно-функціональний компонент розробки електронного навчального видання, змістовий компонент та методичний, що відповідає за рівень методичної грамотності використання електронного посібника в процесі вивчення літератури рідного краю в загальноосвітній школі.

Ключові слова: електронний посібник, критерії оцінки, експертиза, літературне краєзнавство.

Проблема створення сучасних електронних засобів навчання, в тому числі, підручників, посібників, електронних навчальних видань пов'язана із експертною їх оцінкою. Саме за результатами експертної оцінки робляться висновки про можливість і доцільність використання електронного видання в якості засобу навчання. Без перебільшення можна сказати, що сучасні засоби навчання мають значні

переваги перед друкованими виданнями. Але разом з тим, повністю замінити функції останніх, витіснити їх – не зможуть (при наймі, ще не скоро). Сьогодні їх розглядають як джерело додаткової інформації, яке сприяє розширенню уявлень, знань про відомі раніше явища. Цим самим вони сприяють їх поглибленню та систематизації.

Для того, щоб електронне видання могло бути рекомендованим в якості навчального, необхідно здійснити експертну оцінку. Експертна оцінка ґрунтується на визначених критеріях, що розробляються на основі загальних вимог до створення електронних навчальних видань та спеціальних, які відображають конкретно дидактичні особливості реалізації завдань навчальної дисципліни (література, математика тощо) або інтегрованої сфери знань (суспільно-гуманітарного циклу, природничо-математичного тощо).

Пропоноване електронне видання з літературного краєзнавства, перед тим, як бути представленим загалу, повинно пройти експертну оцінку.

Проблемами експертизи шкільної навчальної літератури свого часу займалися відомі вітчизняні вчені Ю.Бабанський, В.Бейлінсон, В.Беспалько, Г.Ващенко, Д.Зусв, Н.Менчинська, С.Перовський,

К.Ушинський, та ін. Проблеми створення сучасного підручника знайшли своє відображення у роботах науковців В.Бевза, Т.Бойченка, Н.Бібік, Л.Горяна, І.Гузика, Я.Кодлюк, Т.Лукиної, О.Ляшенка, В.Мадзігона, Н.Матяша, О.Савченко, А.Фурмана, наукові підходи до визначення системи критеріїв оцінки якості підручників розробляли науковці В.Беспалько, В.Буров, О.Волошин, Д.Зуєв, В.Ізвозчикова, Д.Мартош, О.Сергеев, Н.Сосницька, М.Тупальський.

У дослідженні О.К.Волошин проведено узагальнення підходів до критеріального аналізу підручників, на основі чого визначено систему критеріїв оцінки підручника з фізики [5]. Дослідницею запропоновано систему критеріїв змісту та структури підручників з фізики, які включають: 1) відповідність цільового і структурного конструювання підручників особистісним властивостям учнів; 2) науковість, системність викладу, логічність у викладенні навчального матеріалу, відповідність принципам методології і філософії; 3) ясність і точність уявлень і понять; 5) диференціація та компактність інформації (інформаційний компонент змісту підручника); 6) доступність і наочність викладу (емоційно-ціннісний компонент змісту підручника); 7) реалізація принципу історизму; 8) реалізація прикладної спрямованості знань; 9) активізація мислення і проблемного викладу (творчий компонент змісту підручника); 10) особистісна орієнтація підручника; 11) ергономічність (відображені гігієнічними, фізіологічними та психологічними показниками).

В.П.Беспалько, розробляючи теоретичні засади підручника, запропонував критерії їх оцінки за ознакою технологічності. До них відносяться: 1) цільовий компонент (діагностичність цілей); 2) дидактичний компонент; 3) управлінський компонент; 4) організаційно-діяльнісний компонент [1].

Д.Д.Зуєв визначає критерії оцінки підручника на основі функціонально-структурного аналізу, який у критеріальній оцінці підручника представлено як єдність функцій та ступеню їх реалізації. Це дозволило виокремити наступні чотири рівні критеріїв його оцінки:

1. Функції системи засобів навчання (здійснення мети, змісту, принципів і методів навчання в школі) - навчально-методичні комплекси.

2. Ступінь реалізації функцій підручника-системи: інформаційна, трансформаційна, систематизуюча, закріплення і контроль, самоосвіта, інтегруюча, координуюча, розвивально-виховна.

3. Функції тексту: (основного, додаткового, пояснювального); Функції позатекстових компонентів (апарату організації засвоєння, ілюстративного матеріалу, апарату орієнтування).

4. Функції елементів: (основного тексту, додаткового тексту, пояснювального тексту, апарату організації засвоєння, ілюстративного матеріалу, апарату орієнтування) [10].

О. Савченко на основі комплексного підходу до реалізації цілей і завдань особистісно орієнтованого навчання, виокремлює наступні блоки аналізу шкільного підручника: цільовий, інформаційний, процесуальний, мотиваційний, контрольно-оцінний, матеріально-технічний [14, с. 38-39].

Електронні підручники (посібники) суттєво від-

різняються від підручників, які використовуються у традиційному навчанні. В зв'язку з цим дуже важливою є розробка проблеми критеріїв оцінки якості альтернативних засобів навчання. Адже, крім загальних підходів до оцінки якості навчальної літератури необхідно враховувати спеціальне призначення та особливі функції електронних навчальних видань.

Проблеми проектування та розробки електронної навчальної літератури розкриваються у дослідженнях Л.І.Білоусової, Т.Валецької, В.П.Вембер, О.Г.Глазунова, Л.Е.Гризун, Т.І.Коваль, І. Козловської, В.Лапінської, В.М.Мадзігона, Н.В.Морзе, В.Полянського.

Науковці Л.І.Білоусова та Л.Е.Гризун відзначають, що не зважаючи на наявність об'єктивних умов для широкого застосування комп'ютерних дидактичних засобів у навчанні «... дидактичний потенціал інформаційних технологій використовується не повністю, відчувається нестача якісних комп'ютерних посібників, які б відповідали сучасним педагогічним концепціям. Зокрема, існуючі електронні підручники здебільшого є формальним перенесенням паперових навчальних ресурсів на електронні носії. Навіть, якщо вони мають гіпертекстову структуру, вони не використовують повною мірою всіх дидактичних переваг інформаційних технологій таких як можливість здійснення динамічного моделювання, проведення досліджень, формування у студентів системи причинно-наслідкових відношень на основі сприйняття гіпертексту, не забезпечують їх занурення в навчальне середовище електронного підручника з метою реалізації діяльнісного характеру навчання» [2, с.2]. Отже проектування електронного посібника і разом з тим, його експертиза мають відображати позиції, пов'язані із урахуванням дидактичних переваг інформаційних технологій.

До існуючих і досі невирішених проблем цієї галузі слід також віднести визначення й обґрунтування єдиних критеріїв оцінювання якості електронних підручників, а також єдиних дидактичних вимог до них, які б спиралися на чинні стандарти вищої освіти і вимоги до підготовки фахівців відповідного напрямку.

У попередніх дослідженнях нами обґрунтовано сутність та розкрито структуру дидактичного поняття «література рідного краю» [11], розкрито зміст інноваційних технологій навчання на уроках літературного краєзнавства [12] Узагальнений і систематизований матеріал з літературного краєзнавства став основою для створення електронного посібника. Потреба у проведенні його експертизи актуалізувала проблему визначення критеріїв оцінки якості створеного підручника.

Мета дослідження полягала у здійсненні теоретичного аналізу проблеми критеріїв оцінки електронних навчальних матеріалів для визначення показників експертизи електронного посібника з літературного краєзнавства.

Досягнення мети передбачало вирішення низки завдань: 1) з'ясування змісту експертної оцінки підручників; 2) розкриття особливостей електронних посібників (підручників); 3) визначення показників критеріальної оцінки електронного посібника з літературного краєзнавства.

У статті О.Е.Жосана підкреслюється, що єди-

них науково обґрунтованих критеріїв оцінювання підручника не існує, хоча напрацювання вчених у даному аспекті чималі [9]. У іншому дослідженні О.Е.Жосана узагальнено та систематизовано існуючі у вітчизняній практиці підходи до експертної оцінки навчальної літератури для загальноосвітніх закладів [8]. Він визначає експертну оцінку як судження, виражене у кількісній і якісній формах для незалежних експертів. Спільно із міністерством НАПН України були розроблені оцінні листи, у яких основні параметри оцінюються за бальною шкалою. Експерт, який здійснює експертизу рукописів, несе персональну відповідальність за конфіденційність, вірогідність і повноту аналізу рукопису, об'єктивність та обґрунтованість зроблених висновків [8, с.84].

Апробація навчальної літератури здійснюється згідно з наказом Міністерства освіти і науки. До неї залучаються досвідчені учителі (як правило, учителі-методисти), які володіють прийомами дослідницької роботи. Апробація передбачає: проведення експертизи навчального видання учителями, методистами, науковцями, які визначають науково-методичний рівень навчального видання, що апробується; вивчення думки вчителів, учнів, їхніх батьків щодо якості навчального видання; проведення щонайменше двох контрольних зрізів засвоєння учнями навчального матеріалу; оцінювання видання згідно із санітарно-гігієнічними і психолого-педагогічними вимогами до навчальної книги [8, с.85-86].

Проведення експертизи електронних дещо відрізняється від експертизи друкованих видань. У зв'язку з цим, варто розглянути особливості електронних видань. У дослідженні Л.Е.Гризун здійснено розробку теоретичної моделі сучасного електронного підручника на основі функціонального підходу: визначено структурні компоненти електронного підручника, встановлено їх функціональне призначення, взаємозв'язки, механізм взаємодії за умов застосування гіпермедійних технологій для їх реалізації [7].

Реалізація моделі уможливила визначення особливостей електронних підручників. Дослідниці Л.І.Білоусова та Л.Е.Гризун виокремлюють особливості, характерні для електронних навчальних матеріалів. До них відносять наступні: 1) побудова навчального матеріалу за принципом багаторівневості подання інформації; це дозволяє учням рухатися за індивідуальною траєкторією навчання і в найзручнішому темпі; 2) можливість здійснення діяльницького характеру навчання; комплексне використання в навчанні як традиційних видів навчальної діяльності, так і нових – опрацювання теоретичного матеріалу на динамічних моделях, проведення комп'ютерного експерименту, розв'язування задач в інтерактивному режимі тощо; 3) аудіовізуальне подання матеріалу включає в систему сприйняття і запам'ятовування образну й емоційну пам'ять і так суттєво впливає на формування уявлень, які займають центральне місце в образному і словесно-логічному мисленні; 4) забезпечення якісного зворотного зв'язку між суб'єктами навчання; цей зв'язок досягається завдяки інтерактивному характеру взаємодії учня (студента) із середовищем електронного підручника і наявності автоматизованої системи діагностики знань; 5) реалізація принципу інтегративності знань; електронний підручник поєднує різні компоненти системи дидак-

тичних засобів: посібник, що містить теоретичний матеріал, задачі для його опрацювання і засвоєння; засоби для проведення комп'ютерного експерименту; тестові завдання для різних видів контролю якості знань. З іншого боку, електронний підручник цілком природно інтегрує навчальні ресурси, подані в електронній формі, зокрема й ресурси глобальної мережі Internet. Це створює сприятливі умови для швидкого оновлення й модифікації представленого в підручнику навчального матеріалу, динамічного збагачення його новим змістом відповідно до рівня сучасної науки, а також до змін у стандартах освіти [2].

У дисертаційному дослідженні Н.В.Буркіної йдеться про створенні такої методичної системи дистанційного навчання математики у ВНЗ, яка забезпечує організацію контрольованої диференційованої самостійної роботи студентів, що охоплює різні види навчальної діяльності за допомогою створення та впровадження в навчальний процес мультимедійних інтерактивних дистанційних курсів. Дослідницею запропоновано електронний курс, який включає повну систему електронних контрольних-навчальних матеріалів, відповідає принципам і вимогам, що висувалися до методичної системи дистанційного навчання, максимально використовує ІКТ, можливості мережі Інтернет і забезпечує навчання та управління процесом навчання за індивідуальною навчальною траєкторією. Цей курс отримав назву «мультимедійний дистанційний курс з високим рівнем інтерактивності» (МДКВРІ).

Критеріями визначення ефективності МСДНМ є: показники рівня математичної грамотності студентів, зацікавленості математикою, комп'ютерної грамотності студентів, використання ІКТ для розв'язання різних навчальних завдань, наявний у студентів тезаурус дисципліни, наполегливість у досягненні мети як особистісна якість студента, навички самоорганізаційної діяльності, прагнення до самореалізації [3].

На нашу думку, ці критерії дозволяють визначити ефективність електронного курсу за ознакою «якості і властивості студента», в якій виокремлюють такі показники: компетентності (математична грамотність, комп'ютерна грамотність, навички самостійної роботи, володіння тезаурусом); особистісні якості (зацікавленість математикою, наполегливість у досягненні цілей, прагнення до самореалізації).

Зрозуміло, що визначені таким чином критерії є важливими, але недостатніми для проведення експертизи електронного курсу. Поза увагою експертів у цьому випадку залишаються характеристики і особливості, власне, самого електронного курсу.

У методичних рекомендаціях до електронних видань Т.М.Валецької сформульовано вимоги до електронних підручників (посібників) [4]. До них авторка відносить наступні:

- 1) наявність базового обсягу матеріалу, який вивчається, врахування нових тенденцій у науці та технологіях;
- 2) здійснення відбору матеріалу для електронного підручника (посібника) на основі аналізу перспективних напрямків розвитку науки та техніки;
- 3) наявність у підручнику не тільки навчального матеріалу, але й елементів прогнозування складнощів, які виникають у процесі засвоєння матеріалу, діагностування їх появи та проведення

своєчасної корекції;

4) врахування основних принципів навчання, які мають пряме відношення до розробки навчальних систем (йдеться про наступні принципи: активності і свідомості у навчанні; зв'язку навчання з життям; зворотного зв'язку; індивідуалізації навчання тощо);

5) чітка структуризація навчального матеріалу з деталізацією до дрібних структур, таких як визначення, алгоритми тощо.

У роботі авторів Ю.В.Вороненко та ін. йдеться про комплексну оцінку якості електронних засобів навчання, під якою розуміється оцінка їх якості за сукупністю параметрів: змістовних, техніко-технологічних, дидактичних, методичних і дизайн-ергономічних. У кожному з визначених параметрів виокремлюються показники, які дозволяють провести експертну оцінку якості електронних засобів навчання (ЕЗН) як з урахуванням задоволеності споживача так і структурного забезпечення процесу [5].

У ґрунтовному дослідженні авторів Н.В.Морзе, О.Г.Глазунова підкреслюється, що в області програмного забезпечення існують європейські і міжнародні стандарти, які в сукупності утворюють модель, відому спеціалістам під назвою SQuaRE, в рамках якої визначають шість характеристик якості: функціональність, надійність, зручність, ефективність, супроводження, переносимість (адаптованість, узгодженість) [13]. У відповідності до світових стандар-

тів розробляється система моніторингу вітчизняних електронних навчальних курсів. Узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду в галузі розробки критеріїв оцінки електронних видань уможливило визначення науковцями критеріїв оцінки їх якості:

– критерій структурно-функціональної системи (стандартизований кожний елемент курсу щодо форми подання його змісту, тобто відповідність певному шаблону);

– критерій змістової оцінки (зміст повинен відповідати сучасному стану розвитку науково-технічного прогресу);

– критерій методичної експертизи (дидактична оцінка електронних навчальних видань та оцінка методики навчання з їх використанням).

Запропонований підхід видається нам найбільш вдалим і комплексним. Тому в якості критеріїв оцінки розробленого нами електронного посібника з літературного краєзнавства опираємось саме на них. Окрім того, використовуючи їх для проведення експертизи, ми конкретизуємо їх для споживачів різних рівнів: учнів; викладачів, студентів-майбутніх вчителів мови і літератури; методистів інституту післядипломної педагогічної освіти.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із розкриттям сутності електронного посібника як структурно-функціональної системи, його змістового наповнення та методичних рекомендацій з його використанням у загальноосвітній школі.

Література та джерела

1. Беспалько В.П. Теория учебника: Дидактический аспект / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1988. – 160 с.
2. Білоусова Л.І. Науково-практичні аспекти створення і впровадження електронного підручника для вищої школи / Л.І.Білоусова, Л.Е. Гризун. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/>. – Загол. з екр. – Мова укр.
3. Буркіна Н.В. Проектування методичної системи дистанційного навчання математики у вищих навчальних закладах: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Наталія Валеріївна Буркіна; Донецький національний університет. – Донецьк, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mydisser.com/>. <http://archive.nbu.gov.ua/>. – Загол. з екр. – Мова укр.
4. Валецька Т.М. Методичні рекомендації до структури і змісту електронних видань / Тетяна Михайлівна Валецька – Чернівці: Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, 2012. – 19с.
5. Волошина К.О. Методичні системи критеріального аналізу підручника з фізики / К.О. Волошина – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file://localhost/E:/Desktop/Ivetta/Методичні системи критеріального аналізу підручника фізики VuzLib.com.htm>. – Загол з екр. – Мова укр.
6. Вороненко Ю.В. Оцінка якості електронних засобів навчання / Ю.В.Вороненко, О.П.Мінцер, В.В.Краснов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://motherandchild.org.ua/>. – Загол. з екр. – Мова укр.
7. Гризун Л. Е. Дидактичні основи створення сучасного комп'ютерного підручника: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Гризун Людмила Едуардівна. – Харків, 2001. – 178 с.
8. Жосан О.Е. Експертиза шкільного підручника: стан і перспективи / О.Е.Жосан. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journal.osnova.com.ua/>. – Загол. з екр. – Мова укр.
9. Жосан О.Е. Експертиза шкільного підручника: теоретичний аспект / О.Е.Жосан. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchnik.ucoz.ua/>. – Загол. з екр. – Мова укр.
10. Зуев Д.Д. Школьный учебник / Д.Д.Зуев. – М.: Педагогика, 1983. – 240 с.
11. Марфиньць Н.В. Сутність та структура дидактичної категорії “література рідного краю” / Надія Василівна Марфиньць // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2011. – Вип.21. – С.110-113
12. Марфиньць Н.В. Інноваційні технології навчання на уроках літературного краєзнавства / Надія Василівна Марфиньць // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2013. – Вип. 26. – С.120-123
13. Морзе Н.В. Критерій якості електронних навчальних курсів, розроблених на базі платформ дистанційного навчання / Н.В.Морзе, О.Г.Глазунова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/>. – Загол. з екр. – Мова укр.
14. Савченко О. Я. Нова доба шкільної освіти / О. Я. Савченко // Підручник XXI століття. – 2003. – № 1-4. – С. 30-39.

Експертная оценка электронного пособия по литературному краеведению основывается на критериях, отражающих требования к созданию электронных учебных изданий. В статье осуществляется анализ критериальной оценки учебных изданий (печатных и электронных). В качестве критериев экспертной оценки выбираются комплексные, отражающие структурно-функциональный компонент разработки

электронного учебного издания, содержательный компонент и методический, отвечающий за уровень методической грамотности использования электронного пособия в процессе изучения литературы родного края в общеобразовательной школе .

Ключевые слова: электронное пособие, критерии оценки, экспертиза, литературное краеведение.

Peer review of electronic manual on literary ethnography is based on criteria reflecting the requirements for creating electronic textbooks. In this paper the analysis of criterial evaluation of educational publications (print and electronic) has been conducted. The criteria chosen for the complex expertise reflect structural and functional component of the development of electronic educational publishing, as well as the semantic and methodological component that corresponds to the level of methodology literacy of using an electronic manual in the process of study of native land literature in a secondary school.

Key words: electronic manual, evaluation criteria, examination, literary local history.